

Oplysning

Ole Thomsen, klassisk filolog, dr.phil.

Man er taknemmelig for et langt, langsomt og i bedste forstand leddeløst indlæg som Frederik Stjernfeldts »Den radikale oplysning« i WA sidste fredag. Længe leve genren »studier og materialer«! Stjernfelt interviewer den britiske idéhistoriker Jonathan Israel.

Med tanke på debatten om ytringsfriheden og dennes eventuelle grænser siger Stjernfelt om Israel, at hans »forbløffende og nye resultater« »har helt akut aktuel ræsonans i vor tids problemer«. Som man ser, er oplysningstidens kærlighed til ratio og ræson gået Stjernfelt så meget i blodet, at han staver »resonans« med æ.

Jonathan Israel vil fremhæve Spinoza (1632-1677) som den radikale oplysnings hovedskikkelse, og om Spinoza udtaler han: »Han var simpelt hen den første større filosof, der var demokrat – ingen af de antikke filosoffer, som oplysningen ellers var stærkt interesseret i, var demokrater.«

Det er noget snak. Spinoza selv ville aldrig have begået den fejl. En hel gruppe antikke filosoffer var demokrater, nemlig sofisternes (400-tallet f.Kr.). Hør for eksempel denne tilkendegivelse – på én gang myndig og underfundig – fra sofisten Antifon med front mod de menneskeskabte forskelle af social og kulturel art:

»Vi agter og ærer dem, der er af fornem familie; men dem, der ikke er det, hverken agter eller ærer vi. I dette forhold er vi os til hinanden som barbarer, da vi alle af naturen i enhver henseende er skabt på samme måde, både barbarer og grækere.

Dette kan indses af det faktum, at de elementære fornødenheder er fælles for alle mennesker; og fremskaffelse af disse fornødenheder er mulig for alle på

LIGHED FRIHED FILOSOFI

samme vis. I alt dette har ingen af os en særstilling, som barbar eller som græker. Vi ånder jo alle ud i luften gennem mund og næse, og vi spiser alle med vore hænder.«

Sofisternes befriende indsats som konventionskritikere og oplysningsmænd, som lærere i veltalenhed og argumentation og som skabere af en splinterny ungdomsuddannelse, den første i Europa, blev tilsløret af Sokrates' og Platons heftige kamp imod dem og overskygget af Platons uoverstigelige geni. Men de er jo for længst blevet rehabiliteret, ikke mindst af den liberale engelske historiker George Grote (1794-1871), stor som forsker, herlig som skribent.

På linje med George Grote fremstiller Karl Popper i bind ét af *Det åbne samfund og dets fjender* (1945) sofisternes, »the Great Generation«, som lysende skikkelser. Med smerte konstaterer Popper nederlaget for de humanistiske og demokratiske ideer om universelt bro-

derskab, menneskeret, naturlig religion eller slet ingen religion, lighed og »åbent samfund«, som Den Store Generation af sofister bar frem i 430'ernes Athen.

Vi har på dansk en gedigen bog med oversættelse af de vigtigste antikke tekster: Gudrun Haastrup & Andreas Simonsen *Sofistikken* (1984).

Jonathan Israel siger, at oplysnings-tænkerne var »stærkt interesseret« i de antikke filosoffer. Men det er for mildt sagt. Fra morgen til aften fortolkede oplysningsfilosofferne de græske og romerske tænkere. Dem skrev de om, dem skrev de på. Et eksempel: Diderot (1713-1784) vil slå et slag for opdragelse af børn til ikke-aggressive samfundsvæsener. Og hvad gør han? Han udråber:

»I fædre og I ungdommens opdragere, læs og genlæs kapitel 21 i anden bog af Senecas skrift Om Vrede!«

Så vi har allerede haft to oplysningstider, den i oldtiden og den to tusinde år senere.